struktion i praktisk revolutionær virksomhed, men også en troubadurberetning om et særtilfælde.

Med udgangspunkt i Dagmar biografens bar, anno 1971, prøvede Tommy Berggren – som viderefereret af Thomas Bredsdorff i Politiken den 7. november – at finde frem til filmens »fejl«. Berggren gik ud på gaden og fik af seks tilskuere samme oplysning: Hill burde have forklaret, sagde de alle seks, at sagen overhovedet ikke drejede sig om en kvindes navn. »Som det nu er,« sagde de, »kan man få lov at blive hængende i den tro, at Joe Hill går i døden, fordi han vil være en gentleman over for en kvindes rygte.«

Intet under at Bo Widerberg (stadig i Dagmars bar) blev noget muggen over denne mini-gallupundersøgelse. For hvad han med »Joe Hill« på godt og ondt har villet gøre, er sandsynligvis noget mere end fremstille en revolutionær type, der erkender anvendeligheden af sit eget martyrium. Widerberg synes lige så lidt opsat på at fremstille magthaverne som typer, som han er opsat på at gøre Hill til en type. Hill er et sammensat menneske, der er mere end rudimentære træk af et »borgerligt«, »romantisk« gemyt, han er til syvende og sidst ikke bundet sammen i sit brød-og-roser krav, men også splittet på det. Og han befinder sig netop på det punkt, der for ham kan blive et splittelsespunkt: hvor propagandisten er ved at blive kunstner i borgerlig forstand, kun forpligtet mod sig selv, søgende efter en individuel æstetik, som han, måske helt intuitivt, finder hos – Verdi, der jo også på mange måder var en politisk (såvel som æstetisk) revolutionær, men som først og fremmest var en ener med rødder i romantikken. Pigen Hill dækker over hedder Lucia (di Lammermoor?), rødderne går meget langt tilbage i en tragisk operatradition, og det var jo forresten samme Lucia, Emma Bovary (produkt af det snævrest tænkelige borgerlige samfund) et stykke hen ad vejen identificerede sig med (så meget for det store kulturelle overblik!).

Næsten alle kan vist holde af og med Joe Hill, så længe Widerberg skildrer ham som type, type i udvikling. Broderen, som han senere mister af syne på det nye kontinent, skildrer ham i et brev hjem som »en ny Beethoven«. Vi glæder os over at se, at han under påvirkning af miljøet i stedet bliver til en dreven revolutionær, der udnytter sin musikalske sans for arbejdskampens taktik. Men vi bakker ud, da han ved vendepunktet i sit liv nægter at »forklare« sin martyrrolle for disciplene, fastholder sin ret til at være gådefuldt individuel og »gammeldags«. Men netop i dette vendepunkt er det Widerberg træder ind og for alvor gør Hill til et selvportræt. Til et portræt af socialisten, der bruger sin kunst som propaganda uden helt at ville afskrive Kunstens og Kunstnerens ret til at skabe ren skønhed og næres af private, individuelle motiver.

Desværre skildres dette vendepunkt uklart, alt for fragmentarisk. Kritikere af den delvis privat ernærede kunst vil hævde, at det kunne ikke være anderledes. Måske har de ret. Givet er det, at filmen er underholdende og opløftende så længe den skildrer Hills voksende samfundsbevidsthed og det vekselspil, der opstår mellem hans situation og hans arbejde i situationen. Og givet er det, at den nærmer sig det sentimentale og begynder at kopiere bedre forlæg, hvor den nærmer sig martyriet. Det afspejler sig både i billedstilen, dialogen (Hills rædselsfulde »fuglarne«!), og navnlig i Berggrens spil, der bliver lige så famlende til slut, som det var sikkert i de scener, hvor han rives med af sin egen evne til at medrive andre.

Alt i alt er »Joe Hill« en langt mere personlig, kompliceret og politisk sværtfordøjelig film end den klassisk problemløse »Ådalen«. Den vil skaffe Widerberg nye fjender til venstre, deri ligger – alle fejl ufortalt – dens mod.

Anders Bodelsen

Tommy Berggren som Joe Hill i Bo Widerbergs film.

■ **JOE HILL**

Joe Hill/Joe Hill. **Eng. titel:** The Ballad of Joe Hill. Sverige/USA 1971. **P-selskab:** Bo Widerberg Film (Stockholm)/Sagittarius Productions, Inc. (New York). **P-leder:** Waldemar Bergendahl. **P/Instr/Manus/Klip:** Bo Widerberg. **Supplerende dialog:** Richard Weber, Steve Hopkins. **Foto:** Petter Davidsson, Jörgen Persson. **Ark:** Ulf Axén. **Musik:** Komponeret og spillet af Stefan Grossman. **Sang:** »Joe Hill« af Earl Robinson, Alfred Hayes; sunget af Joan Baez. **Tone:** Ulf Darin, Lars Erik Ulander, Sven Fahlén, Owe Svensson. **Medv:** Tommy Berggren (Joe Hill), Anja Schmidt (Lucia), Kelvin Malave (»The Fox«), Evert Anderson (Blackie), Cathy Smith (Cathy), Hasse Persson (Paul), David Moritz (David), Richard Weber (Richard), Joel Miller (Ed Rowan), George Faeder (George), Wendy Geier (Elisabeth Gurley Flynn), Franco Molinari (Tenoren), Liska March (Forsorgskvinden). **Længde:** 114 min., 3155 m. **Censur:** Gul. **Udl:** Dansk Svensk Film. **Prem:** Dagmar 27.10.71.

Indspilningen startet 1. september 1969 og sluttet ca. i september 1970. Optagelserne blev dog afbrudt i USA ca. 1. december 1969 og først genoptaget i maj 1970. Eksteriørscener filmet i USA og Sverige. Se i øvrigt Kosmorama nr. 95, februar 1970, for interview med Bo Widerberg.

DEN FORSVUNDNE FULDMÆGTIG

Efter mange tilløb og mange planer (se f. eks. Kosmorama 20, 1956) er så omsider »Den forsvundne Fuldmægtig« blevet filmatiseret, godt 30 år efter romanens fremkomst. Scherfig er jo i dag accepteret i selv de bedste kredse som en vittig satiriker, hvis politiske anskuelser man taktfuldt ignorerer for ikke at få nydelsen af hans værker spoleret. På samme måde er Erik Thygesen (manuskript) og Gert Fredholm (instruktion) i deres filmatisering af Scherfig gået ordentligt og bogstavtro til historien, hvis politiske aspekter praktisk talt er gået tabt. I filmen er der ikke meget tilbage af romanens angreb på den livsfornægtende borgerlige livsførelse, for nok satiriseres der, men de fleste af angrebene rettes på klichefyldt og harmløs vis mod bureaukrati, snobberi og forvirrede kvinder i overgangsalderen. Kun i de direkte citater fra romanen, sjovt læst af en surt gnæggende Scherfig, og i Karl Steggers legemliggørelse af den emsige Hageholm bliver filmen rigtig skarp – ellers affinder den sig med at være morsom.

Men allerede det er jo også meget, og filmen er virkelig i mange henseender utrolig vellykket, og det er ikke bare, fordi man efterhånden har lært at være taknemmelig for lidt. Fredholms instruktion virker fra første færd sikker og velovervejet; historien, som i sig selv er mægtig god, fortælles hurtigt og økonomisk uden dog at blive jappet. Kameraet placeres formålstjenligt, så det enkelte forløb kan udspilles uden for mange klip (flotteste eksempel herpå er indledningens selvmord, der finder sted i ét langvarigt og overrumplende totalbillede), og Henning Kristiansens kameraarbejde er selvfølgelig i det hele taget meget omhyggeligt. Også filmens lydside er i orden, udendørs lyde virker rigtige (Bodil Kjer på kirkegården), hvornår oplever man ellers det i dansk film? Henning Christiansen er et godt valg som filmkomponist, selv om hans musik i denne film nok kunne være brugt mindre konventionelt. Mange af skuespillerne er glimrende, alle er de dygtige og veloplagte. Kritikerne var glade, publikum stormer biograferne. Hvad mere kan man med rimelighed forvente?

Med kritikerens berygtede utaknemmelighed kunne man ønske sig en film, der var

lidt andet end bare en nydelig dansk folkekomedie. Man kunne nemlig ønske sig den »folketragedie«, som Fredholm erklærer at have tilstræbt i det interview med ham, der står at læse i filmens meget oplysende program. Eller man kunne have ønsket sig, at filmens satire havde været skarpere og grovere end hvad Hov-Hov og såmænd også Scherfig selv endnu har vovet at byde det glædestrålende masochistiske danske publikum. Jeg skal forklare, hvorfor jeg finder, at begge disse aspekter af historien om den forsvundne fuldmægtig er slået fejl.

Filmen, der ellers følger romanen omhyggeligt, næsten med en Teodor Amstedsk pertentlighed, afviger på et meget væsentligt punkt fra Scherfig. I romanens midterste del, Amsteds liv på landet, skildrer Scherfig omhyggeligt, hvor uegnet Amsted er til at klare sig selv. Hans mor eller hans kone har altid stået parat til at ordne praktiske ting, som for Amsted bliver til uløselige problemer. Han ved knap nok, hvad han skal tage sig til, og derfor bliver arrestationen en befrielse fra en utålelig situation, en befrielse fra friheden.

I filmen derimod går Amsteds landliv tilsyneladende godt. Han klarer sig åbenbart godt over for de problemer, hans nye eksistens byder ham. Gentagne gange høres »Amsteds Lykkevals« i underlægningsmusikken, og i scenen, hvor han bader i havet, umiddelbart inden han arresteres, ser han ligefrem ud til at være på vej imod en frigjorthed og livsglæde, vi ikke tidligere har kunnet konstatere. Der er ganske vist en scene, hvor Amsted er blevet presset til at fernisere gulv, og som kommenteres af fortælleren med ». . . Det er ikke let at være selvstændig, når andre har bestemt alting i 46 år.« – men denne sekvens formår i hvert fald ikke over for mig at udslette indtrykket af, at filmens Amsted befinder sig efter omstændighederne godt. Det virker derfor i Thygesen & Fredholms version meget overraskende, at Amsted føler sig så meget bedre tilpas i fængslet, at han beslutter sig til aldrig mere at leve på fri fod. Det virker så meget mere overraskende, som Amsted i filmen har ændret karakter fra Scherfigs hjælpeløse kontormenneske til »et voksent menneske, der prøver at gennemføre en beslutning« (Fredholm).

Denne ændring accentueres af valget af Ove Sprogøe til fuldmægtigens rolle. Sprogøe fremstiller en mand der hele tiden ved, hvad han gør, en venlig og forekommende, men lidt forsagt herre i fyrrerne – et forsøg på at sandsynliggøre Scherfigs skabelonfigur. Sprogøe spiller som altid præcist og gennemarbejdet – men i mine øjne er han med sin vitalitet og energi et forkert valg til at spille en mand, der finder lykken ved at lægge sig på sengen i sin celle. Jeg kunne forestille mig at skuespillere som Erik Paaske, Buster Larsen eller Louis Miehe-Renard kunne gøre slutningen og dermed jo hele filmens morale plausibel. Det er ikke tragisk, at filmens Amsted befinder sig bedst i fængslet – med skildringen af Amsteds liv på landet in mente er det uforståeligt.

Da romanen blev skrevet i 1938, var dens angreb på borgerligheden ikke bare et angreb på det, vi i dag forstår ved begrebet som en modsætning til f. eks. frigjorthed, men også et angreb på en bestemt klasse, småborgerne. Borgerlighedens attributter er jo i dag allemandseje, og man kunne håbe, at filmens satire også ville være blevet udstrakt til at dække os alle, og ikke blot ramme fuldmægtige i Forsvarsministeriet, som sikkert heller ikke føler sig truffet. Al samfundsrelevans er forsvundet fra en satire, der i vid udstrækning vender sig mod mål, der er dækkede af støv. Da man besluttede at lade filmen udspille sig i vore dage, burde man have moderniseret ikke bare Amsteds problem til at være »fremmedgjort«, men også de faktorer, der i dag skaber fremmedgørelse. Amsteds hjem i filmen er i sig selv nok til at fremkalde en neurose i sin Lysberg-Hansen & Terp stil, men sådan er der nu ikke ret mange 46-årige, der bor. Det havde nok virket uhyggeligere, hvis Amsted havde forladt et hyggeligt hjem. Fru Amsted kunne have været en frembrusende dame, fuld af tolerant livsglæde og alle de rigtige meninger om de gængse diskussionsemner, og ikke den imbecile gås, hun bliver spillet som. Kontoret kunne være befolket med elskværdige jurister, som på det abstrakte plan diskuterede kemisk krigsførelse og infiltrering af Fællesmarkedsmodstandernes rækker. Med andre ord, når man gjorde Amsteds figur moderne og realistisk, burde man også gøre resten af filmen nogenlunde moderne, og derved realistisk. Som filmen fremstår nu, er Amsted det eneste normale menneske i et Danmark, der i øvrigt er befolket af gale, og man kan kun undre sig over, at han ikke har sagt farvel til det hele noget før. Satiren får ikke noget mål og bliver til traditionel farce, angrebet på de hellige institutioner Familie og Godt Fast Arbejde bliver ligegyldige, helt uvedkommende på det personlige plan for det publikum, der ser filmen.

Men som sagt, stiller man ikke urimelige krav om meningsfuldhed og nutidig relevans, er filmen faktisk meget vellykket.

Jørgen Oldenburg

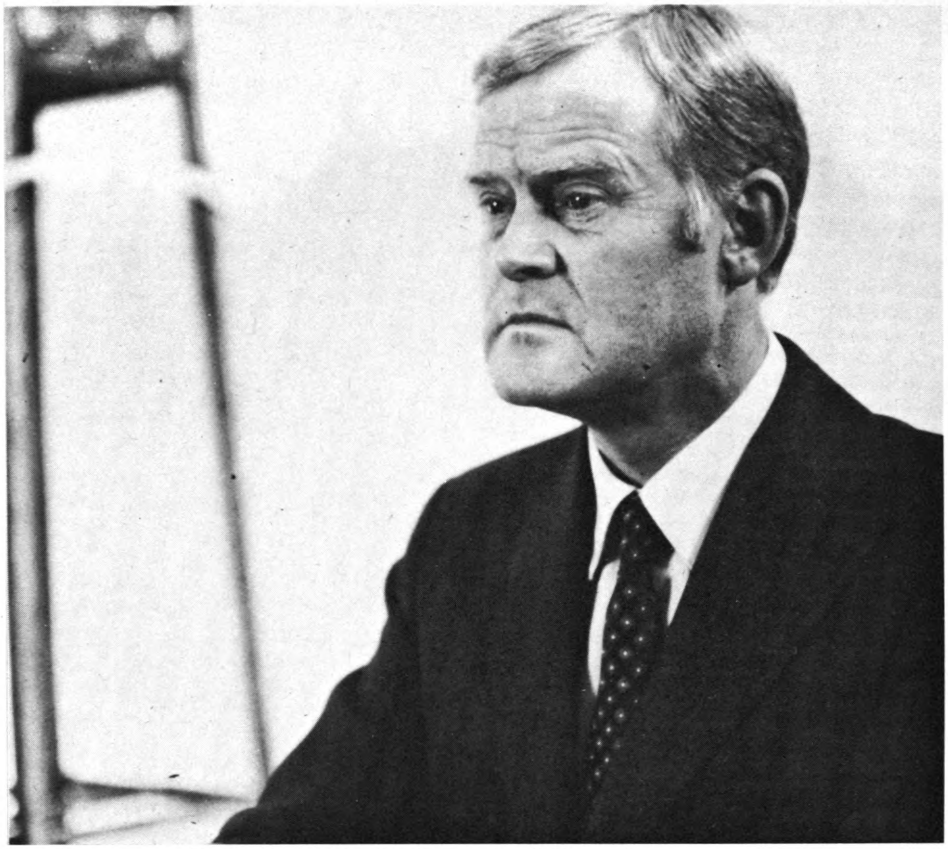

Ove Sprogøe som Teodor Amsted i »Den forsvundne fuldmægtig«.

■ **FORSVUNDNE FULDMÆGTIG, DEN**

Danmark 1971. **Dist:** ASA Filmudlejning. **P-selskab:** Svend Hansen Film. **P:** Svend Hansen. **P-ledere:** Jørgen Mydtskov, Erik Crone. **Instr:** Gert Fredholm. **Instr-ass:** Anders Refn. **Manus:** Erik Thygesen. **Efter:** roman af Hans Scherfig. **Foto:** Henning Kristiansen/ **Ass:** Morten Arnfred, Svend Erik Rasmussen. **Lys:** Svend Bregenborg, Kaj Larsen, Henning Larsen. **Klip:** Lars Brydesen. **Ark:** Viggo Bentzon. **Kost:** Alice Wiborg. **Komp:** Henning Christiansen. **Tone:** Per Meinertsen/**Ass:** Søren Rasmussen. **Fortekster:** Steffen Jørgensen. **Makeup:** Ruth Mahler. **Stills:** Vibeke Winding. **Medv:** Ove Sprogøe (Teodor Amsted), Kim Petersen (Leif), Bodil Kjer (Fru Amsted), Karl Stegger (Martin Hageholm), Poul Thomsen (Jens Jensen), Preben Ravn (Politiassistent Munk), Hans Henrik Krause (Kriminalkommissær Skovstrup), Valsø Holm (Kontorchef Ohmfeldt), Mime Fønss (Fru Møller), Jytte Abildstrøm (Frk. Liljenfeldt), Vera Gebuhr (Fru Mörtel), Holger Perfort (Fuldmægtig Degerstrøm), Ulla Lemvigh-Müller (Alice), Lone Lindorff (Karen), Elin Reimer (Johanne), Ole Lassen (Forsvareren), Bjørn Puggaard-Müller (Dr. Ejegod), Walt Rosenberg (Bedemanden), Flemming Quist Møller (Soldaten), Peter Ronild (Politiassistent), Sten Kålø (Cykelsmedens søn), Knud Hilding (Manden i Brugsen), Mogens Bollerup (Isenkræmmer), Gunnar Strømvad (Cykelsmeden), Hans Rostrup (Politiassistent), Michael Hildesheim (Dommeren), Kjeld Ammundsen (Klienten), Ivar Søe (Anders på mosen), Avi Sagild (Hans kone), Hans Scherfig (Fortælleren). **Længde:** 101 min., 2785 m. **Censur:** Rød. **Prem:** 29.10. 71 – Imperial (København), Fønix (Odense), Folketeatret (Århus), Kino (Kolding), Esa (Esbjerg), Lido (Vejle).

Filmen indspillet i perioden maj-juli 1971.

Allerede i slutningen af fyrrerne var der planer fremme om at filmatisere Hans Scherfigs roman »Den forsvundne fuldmægtig«. På det tidspunkt var Scherfig selv involveret i manuskriptarbejdet sammen med Sven Møller Kristensen og Søren Melson (der også var tænkt som instruktør), ligesom den svenske kortfilmmand Lars Krantz har været langt fremme med planer om en filmatisering. I midten af tresserne blev romanen lavet som TV-film i Sovjetunionen, og i 1970 var der pludselig tre projekter i gang. Kjeld Bech, der første gang arbejdede med et manuskript efter »Den forsvundne fuldmægtig« allerede i 1964, søgte om produktionsgaranti på 700.000 kr. til en planlagt film over bogen. Alan Lowry var udset til instruktør, og Ebbe Rode var udpeget som den skuespiller, der skulle fremstille fuldmægtigen. Også Just Wernberg havde planer om en filmatisering af romanen, inden forfatteren omsider gav Svend Hansen Film endelig ret til at filme romanen. Oprindelig skulle Mogens Vemmer have skrevet manuskript og Fritz Raben var udpeget som instruktør, men på grund af tidnød for Mogens Vemmer og utålmodighed fra Fritz Rabens side trak begge sig ud af projektet.

■ **INGENMANDSLAND**

Uomini contro/Jugoslavisk titel ej fundet. Am. titel: Many Wars Ago. Italien/Jugoslavien. **P-selskab:** Prima Cinematografica (Rom)/Jadran Film (Zagreb). **P:** Luciano Perugia, Francisco Rosi. **P-ledere:** Carlo Lastricati, Donka Buljan. **Instr:** Francisco Rosi. **Instr-ass:** Marco Guarnaschelli, Svetislav Pavbvic. **Manus:** Antonio Guerra, Raffaelle la Capria, Francisco Rosi. **Efter:** Emilio Lussus roman »Un anno sull'altipiano«. **Foto:** Pasqualino De Santis. **Kamera:** Mario Cimini. **Farve:** Technicolor. **Klip:** Ruggero Mastroianni. **Ark:** Andrea Criscanti. **Dekor:** Ezio Di Monte. **Kost:** Franco Carretti, Gabriella Pescucci. **Komp:** Piero Piccioni. **Dir:** Pier Luigi Urbibi. **Tone:** Mario Morigi, Vittorio Massi, E. Molnar. **Militær-råd:** Nino Ferrero. **Make-up:** Massimo De Rossi, Suco Sarkic. **Medv:** Mark Frechette (Løjtnant Sassu), Alain Cuny (General Leone), Gian Maria Volonte (Løjtnant Otto Lenghi), Giampero Albertini (Kaptajn Abbati), Pier Paolo Capponi (Løjtnant Santiti), Franco Graziosi (Major Malchiodi), Mario Feliciano (Militærlæge), Alberto Mastino (Menig Marrasi), Brunetto Del Vita (Oberst Stringari), Smojver Zdravko (Sergent Rossi), Ninto Vingelli (Desertør), Antonio Pavan (Malchiodis adjudant), Luigi Pignatelli (Avellini), Francesco Acampora, Emelio Bonucci, Spartaco Conversi, Maurizio Mastino, Daria Nicolodi, Gianni Pulone, Franca Sciutto, Mario Pischiutta. **Org. længde:** 108 min. **Længde:** 102 min., 2760 m. **Censur:** Gul. **Udl:** Warner & Constantin Dist. **Prem:** Carlton 15.9.71.

■ **QUEIMADA**

!Queimada!/Queimada! **Am. titel:** Burn. Italien/Frankrig 1970. **P-selskab:** P.E.A. (Rom)/Les Productions Artistes Associés (Paris). **P:** Alberto Grimaldi. **P-sup:** Mario del Papa. **Instr:** Gillo Pontecorvo. **Instr-ass:** Rinaldo Ricci, Salvo Basile. **Manus:** Franco Solinas, Giorgio Arlorio. **Efter:** fortælling af Gillo Pontecorvo, Franco Solinas, Giorgio Arlorio. **Foto:** Marcello Gatti, Giuseppe Bruzzolini. **Farve:** DeLuxe. **Klip:** Enzo Ocone (sup), Mario Morra. **P-tegn:** Piero Gherardi. **Ark:** Sergio Canevari. **Dekor:** Francesco Bronzi. **Kost:** Piero Gherardi. **Komp:** Ennio Morricone. **Tone:** Eugenio Rondani. **Sp-E:** Aldo Gasparri. **Råd:** Allessandro Sozzi, Franco Giordano. **Medv:** Marlon Brando (Sir William Walker), Evaristo Marquez (José Dolores), Renato Salvatori (Teddy Sanchez), Norman Hill (Shelton), Tom Lyons (General Prado), Wanani (Guarina), Joseph Persuad (Juanito), Gianpiero Albertini (Henry), Carlo Palmucci (Jack), Cecily Browne (Lady Bella), Dana Ghia (Francesca), Mauricio Rodriguez (Ramon), Alejandro Obregon (Engelsk major). **Org. længde:** 132 min. **Længde:** 112 min. **Censur:** Ingen. **Udl:** United Artists. **Prem:** Dagmar 11.10.71.

Indspilningen startet i efteråret 1968 med eksteriørscener optaget i Cartagena, Columbia, samt i Marokko, Italien, Frankrig og Jomfruøerne. Midtvejs under indspilningen blev filmen døbt om fra det spanske »!Quemeda!« til det portugisiske »!Queimada!«, idet man frygtede at Spanien ellers ville forbyde filmen i lighed med, hvad der tidligere skete med Fred Zinnemanns »Behold a Pale Horse« (» – og så kom hævnens time«) med efterfølgende tab fra det store spanske filmmarked, der endnu ikke er nævneværdigt berørt af konkurrence fra TV.

Den 112 minutter lange version, den »internationale«, er ifølge Variety (16.9.70) lavet af trailer-instruktøren Andy Kuehn med Pontecorvos billigelse.

blå bog

HENRIK JUL HANSEN, f. 1943, læser dansk ved Københavns Universitet. Fast medarbejder ved Film 71.

PETER HIRSCH, f. 1950, studerer filmvidenskab ved Københavns Universitet. Medarbejder ved filmtidsskriftet Hitch.

	Flemming Behrendt (Weekend-avisen)	Anders Bodelsen (Politiken)	Per Calum (Jyllands-Posten)	Martin Drouzy	Poul Einer Hansen (Weekend-avisen)	Frederik G. Jungersen (Berlingske Tidende)	Philip Lauritzen (Infor-mation)	Poul Malmkjær	Ib Monty (Jyllands-Posten)	Morten Piil (Infor-mation)	Chr. Braad Thomsen
Lige før natten (Chabrol)	★★★	★★★★	★★★★	★★★	★★★★	★★	★★★	★★★★	★★★★	★★★★	★★★★
Medløberen (Bertolucci)	★★★	★★★★	★★★★	★★★★	★★	★★	★★★	★★★	★★	★★★★	★★★★
Terror (Chabrol)	★★	★★★★	★★★	★★★★	★★★	★★★	★★	★★★	★★★	★★★★	★★
Sendebudet (Losey)	★★	★★★★		★★★	★★★		★	★★★	★★	★★★★	★★★★
Klute (Pakula)		★★★★	★★★★		★★	★★	●	★★	★	★★	★
Sheriffen med de 9 liv (Sherin)			★★		★★						
Joe Hill (Widerberg)	★	★★★	★★★	★★★	●	★★★	●	★★★	★	★★★	●
Småmord (Arkin)		★	★★		★	★			★★		★★
Den forsvundne fuldmægtig (Fredholm)	★	★★		★★	●	★★	★★	★	★	●	●
Prisen på et mord (Thorpe)			★								
Whisky krigen (Quine)			★		★	●					
Big Jake (Sherman)		●	●			★★				●	
Tyvetøsens dagbog (Casaril)					●	★			●		
Le Mans (Katzin)	●	●	●			★	●				
Hvem er Harry Kellerman . . . (Grosbard)	●	★★	●			●				●	●
Majmånedskat (Liberatore)						●	●			●	
Vampyren banker på (Curtis)		●				●			●		
En verden i undergang (Wilde)		●				●				●	
Luksus-tøsen (Ahlberg)					●	●					